

Авторська наука у підручниковій інтерпретації: спроба рецензування непересічного видання

Микола Недюха,
доктор філософських наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Варзар І. М. «Політична етнологія. Пропедевтичний курс. Авторський підручник». – К.: Персонал, 2011. – 354 с.

У піковій точці епохи Великих наукових відкриттів (остання третина XVI – перша третина XVII ст.) викристалізувалася думка про існування двох категорій вчених. Перша категорія – це ті просунуті інтелектуали та всебічно освічені люди, чиї знання, здебільшого, все ж є не власними, а чужинськими надбаннями, іншоавторськими ідейними творіннями. Друга категорія вчених – це інтелектуальні новатори, першоавтори наукових знань, генератори нових для сучасників ідей, концепцій, теорій і нерідко – фундатори наукових шкіл та навчальних дисциплін. До другої категорії вчених сміливо відносимо Івана Варзара, частковим свідченням чого слугує й щойно видана книга «Політична етнологія. Пропедевтичний курс. Авторський підручник». Вона підсумовує сорокарічний творчий шлях автора з відкриття (наприкінці 1970-х років) нового пізнавально-дослідницького напрямку, засадування у його руслі нової соціально-політичної науки та впровадження її у навчально-виховний процес вищої школи в якості нормативної навчальної дисципліни.

Книга Івана Варзара – багатощарове явище: це і не «чистий» однопрофільний підручник, і не однопроблемний навчальний посібник, а полісенсовий теоретико-педагогічний трактат. Найбільш рельєфно в ній самоокреслюються три актуальні науково-методичні блоки: ідейно-теоретичний, політолого-етнологічний та навчально-методичний. У короткому викладі придивимось до кожного з них.

В *ідейно-теоретичному блоці* – під грифом «уперше» (уперше взагалі та, зокрема, у вітчизняних соціально-гуманітарних науках) – викладено оригінальну концепцію історіологічного розгортання суспільної життєдіяльності людей через осмислення ними своїх суспільних потреб та індивідуально-групових інтересів, на підставі чого вони мають можливість свідомо ставити перед собою відповідні цілі, завдання та проблеми повсякденного й перспективного буття;

– викристалізовано п'ять **сфер** та важко встановлювану кількість внутрісферних і міжсферних **галузей** суспільної життєдіяльності людей. Ця новела має суто соціоспецифічну аплікацію: сфери розташовані таким чином, що політична й економічна, духовна й культурна сфери ліберально роз'єднані, а прямо по центру «скріплені» етноісторичною сферою, – і усе це переконливо вказує на транзитний та поліетнічний характер нашого суспільства;

– сформульовано та методологічно засадовано півтора десятка нових теоретичних концепцій, які прояснюють логіку життєдіяльності людей у зазначених суспільних сферах і галузях життя;

– до пізнавально-дослідницького вжитку введено три десятка нових словесно-термінологічних понять і категорій;

– зрештою, на більш професійне «обслуговування» усього циклу сучасних соціально-гуманітарних наук висунуто два нові суспільствознавчі методи: **історіологічний метод і метод тріадної кореляції цінностей та орієнтацій соціально-політичного розвитку**.

Під тим же грифом «уперше» у підручнику викладено питання про діалектичне співвідношення «науки» та «методології» у контексті будь-якого соціогуманітарного дослідження сучасності. На ілюстрування квантів «спільного» та «відмінного» між ними автор розробив багатий **ідейно-методологічний інструментарій**, який складається з семи дослідницьких принципів, п'ятьох способів аналізу будь-якого досліджуваного суспільствознавчого матеріалу, а також з уже названих двох дослідницьких методів.

Світове наукознавство вустами Р. Декарта сформулювало унікальну тезу про авторське новаторство в науці: «Не шукайте жодної іншої науки, окрім тієї, яку можна знайти у собі самому». Ця саєнтологема цілком аплікується до Івана Варзаря. Політична етнологія – це його і тільки його наука. Протягом багатьох років він «народжував» свою науку, про що неамбітно оповіщував світ численними різноформатними творами (статтями, брошурами, монографіями, посібниками), яких у нього на сьогодні набралось понад 200 одиниць.

У підручнику найбільш змістовним та смислобагатим є суто науковий, **політолого-етнологічний блок**. Цей блок авторської новизни складають три без сумніву цінні та досі не знані нами наукознавчі новели: 1) стисла **історія конститування політолого-етнологічного дослідницького напрямку** у контексті світової та вітчизняної соціально-гуманітарної думки; 2) докладний **нарис політолого-етнологічної теорії** як невід'ємної складової сучасної наукової теорії політики у багатонародній країні та – найголовніше – 3) так званий **«подвійний саєнтологічний квадрат» базування самої науки політичної етнології**.

Автор доводить, що по-справжньому наукою може вважатися лише та концептуалія, яка базується на чотирьох подвійних цінностях, – та саме на суто своїх: 1) об'єкті пізнавальної уваги та предметі конкретного

дослідження; 2) методі та методології дослідження; 3) основному законі та комплексі відкритих самою даною наукою закономірностей; зрештою – 4) понятійному апараті та термінологічній мові. Політична етнологія й засадована на подібних суворих саєнтологічних вимогах.

Авторові вдалося здійснити кілька новаторських відкриттів, які корегують уявлення сучасників про себе та етносвіт, що їх оточує. Вкажемо лише на три консекутивні відкриття:

1) усі народи-етноси світу мають пройти чотири соціоцивілізаційні стадії зрілості: рід, плем'я, народність, нація. Цим етностадіям притаманні свої типи політичного мислення та дії, свої моделі громадсько-політичного устрою, свої образи місцевої демократії;

2) на цій підставі визначено соціально-політичні та соціоцивілізаційні межі між *суто етнічними меншинами* (це – лише представники людностей родового, племінного та народовського рівнів соціоцивілізаційної зрілості) та *суто національними меншинами* (сюди належать тільки представники розвинених націй);

3) підкупує уяву останнє консекутивне відкриття: у будь-якій багатонародній країні існують *всєкраїнові політична нація та етнополітична нація*. Між ними – не лише кількісні, а й якісні відмінності. Об'єднує їх одна есенція: обидві нації не мають бути масовоподібними, обидві об'єднує свідомісний елемент у політичному мисленні та дії.

У *навчально-методичному блоці* домінує все той же дух теоретичної новизни, наукової виваженості висновків, методичної досконалості педагогічних й андрагогічних засобів викладання у вищій школі теоретико-світоглядних основ науки політичної етнології. Блок складається з трьох своєрідних порад викладачу й студенту: 1) з політолого-етнологічного глосарія, тобто сукупності нових понять, категорій та термінів, які введено в обіг Іваном Варзарем, 2) з комплексу навчально-педагогічних та навчально-методичних концептів, без наявності яких немає й мови про розгортання навчально-виховного процесу на предметній площині політичної етнології та 3) з міні-хрестоматії з найактуальніших політолого-етнологічних проблем сучасності.

Другу частину підручника автор ілюструє текстовими таблицями та графічними рисунками, які розширюють політолого-етнологічні горизонти нашого мислення, прояснюють деякі ідейно-теоретичні конструкти автора та, зрештою, уточнюють етносоціополітичну структуру суто нинішньої багатонародної України.

У підсумку можемо стверджувати: рецензоване видання є неординарним культурологічним явищем поточного моменту. Підручник наочно засвідчує факт: деякий час тому політична етнологія сконституювалася у непересічну *наукову школу тріадної конструкції: дослідницький напрям – теоретична наука – навчальна дисципліна*. У цій школі вчать студенти, дослідники пишуть статті та книги, здобувачі наукових ступенів захищають дисертації. Школа живе і діє.

Попри солідний вік, автор підручника та фундатор наукової школи перебуває у творчій формі та «пре свого плуга» на підйомі. Свій підручник він закінчує латинською сентенцією: *Ad discendum, non ad docendum* (Для навчання, а не для повчання). І ми вторимо йому зверненням до молодій генерації суспільствознавців: долучайтеся до лав учнів та вчителів наукової школи політичної етнології, за нею ж бо – майбутнє!